

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ БУЛІНГУ ТА МОБІНГУ

циклу вибіркової підготовки

за освітньо-професійною програмою «Екстремальна та кризова психологія»

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
спеціальності С4 Психологія

Рекомендовано кафедрою психології

діяльності в особливих умовах

на 2025-2026 навчальний рік.

Протокол від _____ 2025 №__

Силабус розроблено відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни
«Психологія булінгу та мобінгу»

2025 рік

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

1. Анотація

Навчальний курс передбачає формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань та практичних умінь, необхідних для розпізнавання, аналізу та запобігання явищам булінгу та мобінгу у різних соціальних та професійних середовищах. У межах дисципліни розглядаються психологічні механізми виникнення агресивної поведінки, фактори ризику та наслідки для жертв і суспільства, а також методи профілактики, психологічної підтримки та корекційного втручання. Особлива увага приділяється розвитку навичок професійної рефлексії, етичних компетенцій та стратегій забезпечення психологічної безпеки у групових і організаційних контекстах. Вивчення дисципліни сприяє інтеграції теоретичних знань із практичними уміньми, формуванню професійної ідентичності майбутніх психологів і підвищенню їх готовності до ефективного втручання у випадках булінгу та мобінгу.

2. Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Амурова Яна Володимирівна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил, доктор філософії з психології
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 213. Номер телефону: 0979788935
E-mail	amurova_yana@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Глибинна психологія, групова психокорекція, психоаналіз, психологічне консультування, особливості тренінгової роботи, психомалюнок та його використання в психологічній практиці
Професійні здібності	Навички навчання та викладання; організація та проведення наукових досліджень; ведення тренінгових груп та груп глибинної психокорекції за методом АСПП; здійснення психологічного консультування з використанням психомалюнку
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Доктор філософії з психології. Автор та співавтор понад 35 наукових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях.

3. Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті інституту (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/time-table/student>). Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру у час, який попередньо погоджується з викладачем.

4. Мета вивчення дисципліни

Полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти системних знань про психологічні механізми виникнення, динаміку та наслідки булінгу й мобінгу в різних соціальних середовищах, вмінь здійснювати психологічний аналіз проявів агресивної взаємодії, здатність визначати фактори ризику та захисні ресурси особистості, а також оволодіння сучасними підходами, методами профілактики, психологічної допомоги й корекції у випадках булінгу та мобінгу у різних структурах та організаціях.

5. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна, вечірня)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Вибіркова	
Навчальний рік	2025-2026	
Семестр	2	2
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС	4	4
загальна кількість годин	120	120
кількість модулів	1	1
Розподіл часу за навчальним планом (в годинах):		
лекції	22	6
практичні заняття	28	2
семінарські заняття	-	-
самостійна робота (годин)	70	112
індивідуальні завдання	на вибір	
Форма підсумкового контролю	диференційований залік	

6. Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: методологія соціально-психологічного тренінгу, діагностика та корекція кризових станів особистості, психологія екстремальних та кризових ситуацій

Постреквізити: переддипломна практика, виконання та захист кваліфікаційної роботи.

7. Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

— досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ПР 6

Брати участь в організації заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, збереження психічного здоров'я та допомогу персоналу, у тому числі осіб, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни, створення сприятливих психологічних, соціально-психологічних та психолого-педагогічних умов для психічного розвитку фахівців.	ПР 14
Доступно і аргументовано доводити інформацію фахівцям і нефахівцям щодо відповідальності за прийняті рішення, обрану громадянську позицію, дії, в т.ч порушення принципів доброчесності.	ПР 15

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності	Абревіатура
Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ЗК 1
Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)	ЗК 6
Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології	СК 5

8. Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ БУЛІНГУ ТА МОБІНГУ

Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні аспекти психології булінгу та мобінгу

Тема №1. Поняття булінгу та мобінгу, їх ознаки та відмінності

Література: [Баз.: 1, 3, 5; Доп.: 1-4, 10, 13, 18].

Тема №2. Булінг та мобінг як прояви насилля

Література: [Баз.: 2, 3, 6; Доп.: 4-6, 10, 17].

Тема №3. Булінг та мобінг у закладах освіти

Література: [Баз.: 1, 4, 5; Доп.: 5, 14, 16].

Тема №4. Мобінг в установах та організаціях

Література: [Баз.: 3, 5, 6; Доп.: 2-4, 10, 13, 16].

Тема №5. Булінг та мобінг у Силах безпеки й оборони

Література: [Баз.: 1, 3, 5; Доп.: 8, 10, 13].

Тема №6. Психологічний профайлінг жертв булінгу та мобінгу

Література: [Баз.: 3, 5; Доп.: 6, 10, 12, 18].

Тема №7. Особливості профілактики виникнення булінгу та мобінгу

Література: [Баз.: 3, 5; Доп.: 4-7, 10, 13].

Тема №8. Принципи роботи психолога з жертвами мобінгу та булінгу

Література: [Баз.: 1, 3, 5; Доп.: 7-12].

**Підсумкова модульна робота
Диференційований залік**

9. Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (очна форма: денна, вечірня)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	поточ ний контр оль
МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ БУЛІНГУ ТА МОБІНГУ						
Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні аспекти психології булінгу та мобінгу						
Тема №1. Поняття булінгу та мобінгу, їх ознаки та відмінності	12	2	2	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №2. Булінг та мобінг як прояви насилля	12	2	2	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №3. Булінг та мобінг у закладах освіти	12	2	2	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №4. Мобінг в установах та організаціях	14	2	4	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №5. Булінг та мобінг у Силах безпеки й оборони	16	4	4	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №6. Психологічний профайлінг жертв булінгу та мобінгу	16	4	4	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №7. Особливості профілактики виникнення булінгу та мобінгу	14	2	4	-	8	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №8. Принципи роботи психолога з жертвами мобінгу та булінгу	18	4	4	-	10	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Разом за змістовим модулем 1	114	22	26	-	66	-
Підсумкова модульна робота	6	-	2	-	4	письмові завдання
Диференційований залік	-	-	-	-	-	-
ВСЬОГО	120	22	28	-	70	-

Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (заочна форма: дистанційна)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	пото- чний конт- роль
МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ БУЛІНГУ ТА МОБІНГУ						
Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні аспекти психології булінгу та мобінгу						
Тема №1. Поняття булінгу та мобінгу, їх ознаки та відмінності	14	2	-	-	12	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №2. Булінг та мобінг як прояви насилля	14	-	-	-	14	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №3. Булінг та мобінг у закладах освіти	14	-	-	-	14	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №4. Мобінг в установах та організаціях	14	-	-	-	14	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №5. Булінг та мобінг у Силах безпеки й оборони	14	2	-	-	12	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №6. Психологічний профайлінг жертв булінгу та мобінгу	14	-	-	-	14	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №7. Особливості профілактики виникнення булінгу та мобінгу	14	-	-	-	14	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Тема №8. Принципи роботи психолога з жертвами мобінгу та булінгу	14	2	-	-	12	опитування, письмові завдання, індивідуальна робота
Разом за змістовим модулем 1	112	6	-	-	106	-
Підсумкова модульна робота	6	-	-	-	6	письмові завдання
Диференційований залік	2	-	2	-	-	-
ВСЬОГО	120	6	2	-	112	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія булінгу та мобінгу».

10. Орієнтовна тематики індивідуальних завдань

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час семінарських занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень тощо.

Тематика індивідуальних занять, що наведена у програмі є орієнтовною. Здобувачам надається право вільного вибору теми індивідуальної роботи, що повинна відповідати таким критеріям як: актуальність та відповідність завданням навчальної дисципліни.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань здобувачів викладені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах.

1. Проаналізувати основні соціально-психологічні причини булінгу та мобінгу та визначити їхній вплив на поведінку агресора й жертви.

2. Розробити підходи до ідентифікації та діагностики булінгу й мобінгу у навчальних і робочих середовищах.

3. Охарактеризувати найбільш поширені форми та прояви булінгу серед дітей і підлітків та запропонувати способи їх розпізнавання.

4. Дослідити вплив кібербулінгу на психічний стан жертви у порівнянні з традиційними формами булінгу.

5. Обґрунтувати заходи профілактики булінгу та мобінгу в навчальних закладах і визначити роль батьків та вчителів у їх реалізації.

6. Сформулювати шляхи ефективної підтримки жертв булінгу та мобінгу з використанням методів консультування і психологічної допомоги.

7. Визначити алгоритм дій свідків і керівництва у випадках булінгу та мобінгу.

8. Проаналізувати правові аспекти захисту жертв булінгу та мобінгу та оцінити їхнє практичне застосування.

9. Визначити роль керівництва у запобіганні мобінгу на робочому місці та сформулювати принципи створення безпечного робочого середовища.

10. Оцінити міжнародний досвід боротьби з булінгом та мобінгом і обґрунтувати його адаптацію до українських реалій.

11. Розкрити психологічні механізми, що спонукають людину до участі у булінгу та мобінгу як агресора.

12. Проаналізувати вплив культури організації на рівень поширення мобінгу серед співробітників.

13. Обґрунтувати стратегії управління конфліктами, які можуть бути ефективними для запобігання булінгу та мобінгу.

14. Дослідити вплив мобінгу на продуктивність праці та психологічний клімат у робочому колективі.

15. Визначити ефективні методи роботи з агресорами, спрямовані на зміну їхньої поведінки.

16. Розглянути можливості використання медіа та соціальних мереж для підвищення обізнаності про проблему булінгу та мобінгу.

17. Виявити етичні дилеми, що можуть виникати під час дослідження та втручання у ситуації булінгу та мобінгу.

18. Розробити критерії оцінювання ефективності програм профілактики булінгу та мобінгу.

19. Охарактеризувати підходи до психосоціальної реабілітації постраждалих від булінгу та мобінгу та визначити їхню результативність.

20. Проаналізувати вплив булінгу та мобінгу на довгостроковий психологічний розвиток особистості.

21. Розкрити значення толерантності у сучасному світі та окреслити основні виклики для України.

22. Проаналізувати особливості проявів булінгу та мобінгу у професійному середовищі працівників ДСНС та визначити їхній вплив на ефективність службової діяльності.

23. Розглянути психолого-соціальні чинники, що сприяють виникненню мобінгу у колективах сил оборони, та визначити способи їх подолання.

24. Оцінити вплив булінгу та мобінгу на психологічну стійкість, згуртованість і бойову готовність особового складу.

25. Розробити рекомендації для командирів та керівників підрозділів щодо профілактики мобінгу й формування безпечного психологічного клімату в умовах службової діяльності.

11. Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується **в таких формах:** навчальні заняття за видами, виконання індивідуальних завдань, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

У навчальній дисципліні використовуються **такі методи навчання і викладання:**

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, інструктаж); наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження); практичні методи навчання (практична робота, виїзні заняття);

- методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний; традитивний;

- методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий; дослідницький;

- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів; інтерактивні методи; методи організації навчального процесу, що формують соціальні навички;

- науково-дослідна робота;

- самостійна робота.

Модуль 1 (розподіл балів)											
Поточний контроль та самостійна робота								Індивідуальні завдання	Підсумкова модульна робота	Залік	Сума балів
Змістовий модуль 1											
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	до 25	Т. 1-8	-	100
до 5	до 5	до 5	до 10 (5+5)	до 10 (5+5)	до 10 (5+5)	до 10 (5+5)	до 10 (5+5)		до 10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі заочної форми навчання, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: диференційований залік

Модуль 1 (розподіл балів)											
Поточний контроль та самостійна робота								Індивідуальні завдання	Підсумкова модульна робота	Залік	Сума балів
Змістовий модуль 1											
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	до 60	T. 1-8	30	100
-	-	-	-	-	-	-	-		до 10		

Примітка: за виконання творчих робіт з навчальної дисципліни здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів не має перевищувати 20. Максимально можлива сума підсумкової оцінки з дисципліни (з урахуванням додаткових заохочувальних балів) – 100 балів. Види творчих робіт та критерії щодо їх оцінювання наведені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах (розділ «Оцінювання творчих робіт»).

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми освітнього процесу:

- поточне оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять;
- оцінка (бали) за індивідуальну роботу;
- оцінка (бали) за виконання творчих робіт;
- підсумковий контроль успішності.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів:

5 балів – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни.

4 бали – завдання виконане повністю, але відповіді обґрунтуванні недостатньо.

3 бали – завдання виконане не в повному обсязі, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні помилки.

2 бали – завдання виконане частково, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені помилки.

1 бал – завдання виконане частково, допущені значні помилки.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання. При виконанні практичних завдань оцінюється вміння правильно ідентифікувати прояви булінгу та мобінгу, підібрати відповідні методи психологічної діагностики й профілактики та здатність ефективно застосовувати технології психологічної допомоги у цих ситуаціях.

Підсумкова модульна робота є складовою підсумкового контролю і здійснюється шляхом проведення письмової контрольної роботи у межах залікового

модулю дисципліни.

Кожен варіант підсумкової модульної роботи складається з двох завдань (теоретичного і практичного). Відповіді на поставленні завдання повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів очної та заочної форм навчання при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів):

Сума балів за виконання одного завдання (як теоретичного, так і практичного) складає 5 балів:

5 балів – питання розкрито в повному обсязі, відповідь вірна, наведено переконливу аргументацію, використовуються професійні терміни, наявний творчий підхід.

4 бали – питання розкрито вірно, але обґрунтування відповіді недостатнє, професійна термінологія використана вірно.

3 бали – питання розкрито в цілому вірно, допущені помилки при аргументації, використана термінологія вірна.

2 бали – питання розкрито частково, допущені значні помилки при аргументації, використана термінологія плутана.

1 бал – питання розкрито на рівні окремих фрагментів, аргументація відсутня.

0 балів – питання не розкрито.

Підсумковим контролем успішності з дисципліни є диференційний залік, який полягає в накопичувальній оцінці в балах із засвоєння здобувачами навчального матеріалу дисципліни на підставі результатів виконаних індивідуальних завдань, різних видів навчальних робіт на семінарських та практичних заняттях, визначених робочою програмою.

Складання заліку здобувачами заочної форми навчання відбувається у формі виконання письмової залікової роботи, яка складається з трьох завдань, та виставлення підсумкових балів (з урахуванням накопичених балів за виконання індивідуальних завдань, контрольну роботу) за навчальну дисципліну. Вага одного правильно вирішеного завдання становить 10 балів:

0-2 бали – робота не відповідає завданню; відсутні ключові поняття; спостерігається поверхневий або фрагментарний виклад матеріалу; грубі помилки у використанні термінів та понять.

3-4 бали – часткове виконання завдання; подано окремі правильні положення, проте відсутня логіка та послідовність викладу; недостатнє розкриття змісту кризової психотерапії; значні теоретичні неточності.

5-6 балів – робота в цілому відповідає темі; наявні базові знання з предмета; проте подання матеріалу неповне, обмежене прикладами; недостатня аргументованість; можливі окремі термінологічні помилки.

7-8 балів – достатньо повне розкриття змісту; використання теоретичних положень кризової психотерапії з прикладами практичного застосування; робота логічна та структурована, однак може містити окремі недоліки чи несуттєві помилки.

9 балів – високий рівень виконання завдання; повне й послідовне розкриття теми; вірне застосування термінології; наведено аргументовані приклади з практики кризової психотерапії; робота демонструє розуміння як теоретичних, так і прикладних аспектів.

10 балів – відмінний рівень виконання; глибоке і системне розкриття теми; бездоганне використання термінології; логічність, послідовність та науковий стиль викладу; наявність авторських висновків і креативних підходів до аналізу проблематики кризової психотерапії.

Здобувач допускається до складання підсумкового контролю, якщо він виконав усі види обов'язкових робіт, що передбачені робочою програмою дисципліни.

У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України

Оцінювання самостійної роботи. Результати самостійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, навчальних практик/практичних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання індивідуальних завдань здобувачів очної форми навчання здійснюється в діапазоні від 0 до 25 балів, заочної – від 0 до 60 балів і залежать від форми виконання індивідуального завдання, наприклад:

Реферат, доповідь: 3 бали – у роботі здобувачі правильно виокремили основні положення з різних джерел, логічно та структурно об'єднали їх, коротко проаналізували та зробили ґрунтовні узагальнюючі висновки. Дотримано усі вимоги щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що включає вітчизняні та іноземні літературні джерела;

2 бали – у роботі здобувачі в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерела, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Дотримано більшість вимог щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що складається лише з вітчизняних літературних джерел;

1 бал – у роботі здобувачі фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерела, не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Не дотримано вимог щодо структурної побудови роботи. Список використаної літератури оформлений не правильно або відсутній;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

5 балів – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та

рекомендації з порушеної проблеми;

4 бали – робота виконана у повному обсязі із дотриманням визначеної структури за виключенням деяких елементів. Робота містить аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

3 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, окремі висновки. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

Есе: 3 бали – здобувач створює оригінальний за думкою та оформленням письмовий твір відповідно до навчальної ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних психологічних проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів;

2 бали – здобувач самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить доречні аргументи; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації;

1 бал – побудований текст характеризується фрагментарністю; сформульована теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладів немає або вони не є доречними;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

Групова презентація: 3 бали – усі ідеї подані таким чином, що демонструють глибокі знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації чітко визначена і добре розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, організована. Дотримані прийняті норми культури презентації, автори творчо підійшли до її оформлення. Робота не переобтяжена текстом. Наявні гіперпосилання працюють коректно. Усі учасники групи беруть активну участь у висвітленні презентації;

2 бали – більша частина ідей подані таким чином, що демонструють значні знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації доволі чітко визначена і задовільно розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, у достатній мірі організована. Дотримані прийняті норми культури презентації. Робота дещо переобтяжена текстом, що ускладнює її сприйняття. Наявні гіперпосилання працюють. Переважна більшість учасників групи беруть участь у висвітленні презентації;

1 бал – більшість ідей у презентації виражені нечітко. Тема визначена нечітко і розроблена з помилками. Презентація має порушену структуру або взагалі її не має. Зустрічається багато порушень прийнятих норм культури проведення презентації. Окремі учасники групи або лише один з них може пояснити викладені ідеї;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності;

Проектна діяльність: 5 балів – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. Наявний творчий підхід до вирішення проблеми. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтовано використано доцільні методи. Містяться відповідні висновки з якісними і кількісними даними. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач вільно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання;

4 бали – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з незначними помилками;

3 бали – робота виконана. У роботі визначено об'єкт та предмет дослідження, що потребують уточнення. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить ілюстраційний матеріал, дещо перевантажений текстом, доповідач переважно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з помилками.

2 бали – робота виконана частково. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження. Використані методи переважно вжито доцільно. Містяться часткові висновки. Презентація проекту перевантажена текстом, доповідач слабо орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з грубими помилками;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження або вони відсутні. Використані методи недоцільні. Містяться часткові висновки. Презентація проекту відсутня, доповідач не орієнтується у поданому матеріалі;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності.

16. Перелік завдань для підготовки до модульного контролю знань

1. Охарактеризуйте сутність поняття «булінг» у сучасній психологічній науці.

2. Охарактеризуйте сутність поняття «мобінг» та його відмінності від булінгу.

3. Проаналізуйте основні соціально-психологічні причини виникнення булінгу серед дітей та підлітків.

4. Проаналізуйте індивідуально-психологічні чинники схильності особистості до участі в мобінгу.

5. Визначте основні ролі учасників булінгу та мобінгу та охарактеризуйте їхні особливості.

6. Охарактеризуйте психологічні механізми, які спонукають агресора до участі у булінгу.
7. Розкрийте психологічні особливості переживання булінгу та мобінгу жертвою.
8. Проаналізуйте специфіку проявів булінгу у молодшому шкільному віці.
9. Охарактеризуйте особливості булінгу серед підлітків.
10. Охарактеризуйте специфіку мобінгу у студентському середовищі.
11. Розкрийте вплив булінгу на емоційний розвиток дитини.
12. Розкрийте вплив мобінгу на професійну діяльність та самореалізацію особистості.
13. Визначте основні форми булінгу та наведіть приклади їх прояву.
14. Визначте основні форми мобінгу та їх відмінності від організаційних конфліктів.
15. Охарактеризуйте феномен кібербулінгу та його психологічні наслідки.
16. Проаналізуйте особливості впливу кібербулінгу на психічне здоров'я жертви.
17. Визначте психологічні наслідки тривалого перебування у ролі жертви булінгу.
18. Визначте психологічні наслідки тривалого перебування у ролі агресора.
19. Охарактеризуйте роль спостерігачів у динаміці розвитку ситуації булінгу.
20. Проаналізуйте правові засади протидії булінгу в Україні.
21. Проаналізуйте правові аспекти захисту від мобінгу у трудовому законодавстві України.
22. Охарактеризуйте міжнародний досвід протидії булінгу та мобінгу.
23. Визначте напрями адаптації міжнародного досвіду боротьби з булінгом до українських реалій.
24. Розкрийте роль сім'ї у профілактиці булінгу серед дітей.
25. Розкрийте роль учителя у формуванні безпечного освітнього середовища.
26. Визначте ефективні стратегії профілактики булінгу у закладах освіти.
27. Визначте ефективні стратегії профілактики мобінгу у робочих колективах.
28. Охарактеризуйте психологічні програми підтримки жертв булінгу.
29. Охарактеризуйте психологічні програми підтримки жертв мобінгу.
30. Визначте методи психологічної допомоги агресорам для зміни їх поведінки.
31. Проаналізуйте методи групової роботи з колективами, де поширений мобінг.
32. Проаналізуйте етичні дилеми, що виникають у процесі дослідження булінгу.
33. Проаналізуйте етичні дилеми, що виникають у процесі дослідження мобінгу.
34. Визначте принципи психологічної діагностики булінгу у шкільному середовищі.
35. Визначте принципи психологічної діагностики мобінгу у професійному середовищі.

36. Охарактеризуйте методики виявлення рівня агресивності серед потенційних учасників булінгу.
37. Охарактеризуйте методики вимірювання психологічного клімату у колективі з ризиком мобінгу.
38. Розкрийте значення толерантності як чинника профілактики булінгу.
39. Розкрийте значення психологічної культури у запобіганні мобінгу.
40. Охарактеризуйте роль медіа та соціальних мереж у висвітленні проблеми булінгу.
41. Охарактеризуйте можливості використання соціальних мереж у профілактиці булінгу.
42. Проаналізуйте психологічні наслідки булінгу для розвитку особистісної ідентичності.
43. Проаналізуйте вплив мобінгу на емоційне вигорання працівників.
44. Визначте зв'язок між рівнем психологічної стійкості особистості та її здатністю протистояти булінгу.
45. Визначте зв'язок між рівнем організаційної культури та поширеністю мобінгу.
46. Охарактеризуйте прояви булінгу та мобінгу у професійному середовищі працівників ДСНС.
47. Охарактеризуйте прояви мобінгу у колективах сил оборони.
48. Проаналізуйте вплив мобінгу на згуртованість та боєздатність військових підрозділів.
49. Визначте психологічні підходи до профілактики булінгу серед рятувальників у стресових умовах.
50. Розробіть рекомендації для командирів та керівників підрозділів щодо запобігання мобінгу та формування безпечного психологічного клімату.

17. Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних завдань, попередня підготовка до семінарських та практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.
2. Беззастережне дотримання під час занять правил безпеки, вимог охорони праці, санітарно-гігієнічних норм та протиепідемічних заходів.
3. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).
4. Здобувачі освіти мають право на визнання результатів навчання з дисципліни, набутих у неформальній та/або інформальній освіті.
5. Здобувачі освіти мають право на оскарження результатів підсумкового контролю з дисципліни або процедури його проведення.
6. Здобувачі освіти мають право на самостійний вибір форм і проблематики індивідуальних завдань.
7. При виконанні індивідуальної роботи здобувачі освіти зобов'язані дотримуватись політики академічної доброчесності. У разі виявлення фактів порушення політики здобувачі несуть персональну відповідальність згідно із законодавством України та нормативними документа НУІЗ України.

18. Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи

1. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 564 (зі змінами).

2. Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія» для підготовки магістра в галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини за спеціальністю С4 Психологія. Черкаси: НУЦЗ України.

Базова література

1. Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

2. Єлігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації. Практичний посібник. Київ, 2015. 136 с.

3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В., Калашник О.А. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

4. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.

5. Павленко В. М., Мельничук М. М. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія; авт. післямови проф. В. Ф. Моргун. Полтава : ФОП Мирон І. А., 2014. 244 с.

6. Толерантність на кордонах Європи: вимір для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції; упоряд.: І. Вегеш, М. Колодій; Відп. за вип.: М. Вегеш : Ужгород, ФОП Наумченко Н. В., 2019. 144 с.

Допоміжна література

1. Бацевич Ф. С., Грабовська С. Л., Дарморіз О. В. та ін. Толерантність як соціально-культурний феномен: світоглядно-методологічний аспект: колективна монографія. За заг. ред. В.П. Мельника. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 330 с.

2. Божко О., Кізь О. Сексизм як чинник гендерної депривації. Modern challenges to science and practice. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. Varna, Bulgaria. 2022. P. 517-522.

3. Брюховецька О. В. Психологічні особливості власне управлінської толерантності як одного з компонентів професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Випуск 30. С. 90-99.

4. Буранов І. Психологічні особливості поведінки булера та його жертви. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 86-92.

5. Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії: матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня толерантності, м. Кропивницький, 16 листопада 2022 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2022. 162 с.

6. Демчина О. Гендерна толерантність як соціально-психологічний феномен. *Збірник наукових праць: психологія*. Вип. 23. 2019. С. 35-41.

7. Доступне інформування про соціальні, реабілітаційні та адміністративні послуги [авторки-упорядниці О. Іванова, М. Лебідь]; заг. ред. О. Іванова. Київ, 2021. 16 с.

8. Колесніченко, М. В. Міжетнічна толерантність як чинник соціальної когезії в етнічно диверсифікованому суспільстві. *Культурологічний альманах*. №4, 2022. С. 99-110.

9. Липа І. Ю. Толерантність в інклюзивному процесі: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 66 с.

10. Логачев М. Г., Буланіклі Х. Булінг як психологічний феномен сучасного суспільства. *Особистість, суспільство, закон*. 2019. №54. С. 191-193.

11. Москальчук М. М. Міжконфесійна толерантність як головна складова релігійного життя України ХХІ ст. *Молодий вчений*. №10 (74). 2019. С. 477-481.

12. Мотуз Т. В. Гендерна толерантність: соціально-педагогічний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. №8 (52). 2015. С. 361-372.

13. Обличчя ненависті. Злочини та інциденти на ґрунті гомофобії і трансфобії в Україні у 2014-2017 роках. Київ : Центр «Наш світ», 2018. 90 с.

14. Полякова В. І. Соціально-психологічні умови розвитку гендерної толерантності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2018. 342 с.

15. Терещенко К. В. Толерантність як детермінанта психологічного здоров'я особистості. *Актуальні проблеми психології*. Том І. Випуск 57. 2021. С. 90-95.

16. Фурман А. В., Шаюк О. Я. Методологічні підходи до сутнісного пізнання толерантності у рамках психосоціального теоретизування. *Психологія і суспільство*. 2019. №2. С. 31-61. 2018. С. 5-27.

17. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження; під заг. ред. Т. Печончик. Київ, 2017. 308 с.

18. Яланська С. Психологічні аспекти розвитку толерантності особистості в освітньому середовищі. *Психологія особистості*. 2016. №1(7). С. 100-108.

Інформаційні ресурси

1. Запобігання та боротьба з сексизмом. Рекомендація прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 27 березня 2019 року. URL: <https://surl.li/dhhdhhr>

2. Методичний посібник «Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід». URL: <https://surl.li/diolwk>

Розробник:

доцент кафедри психології
діяльності в особливих умовах,
доктор філософії з психології

Яна АМУРОВА